

TÆNKNINGEN OM HOMO PSYCHOLOGICUS. PSYKOLOGIENS IDÉHISTORIE

Roger Smith:

Between Mind and Nature. A History of Psychology

Reaktion Books, 2013

302 sider. £25,00

I det 19. og 20. århundrede bliver historiefortællingen et vigtigt led i af mange nye videnskabers sammenhængende bestræbelse på at etablere en faglig identitet, videnskabelig legitimitet og institutionel status. Det gælder blandt andet den nye lægevidenskab. Det samme gør sig gældende med psykologien. Da den tyske filosof F. A. Carus i 1808 udgiver den første bog om psykologiens historie, *Geschichte der Psychologie*, får værket en væsentlig betydning for selve fødslen af idéen om psykologien som en selvstændig disciplin. Den mest skelsættende begivenhed i denne sammenhæng indtræffer imidlertid, da den amerikanske psykolog Edwin Boring i 1929 udgiver bogen *A History of Experimental Psychology*, der forsvarer psykologiens status som en akademisk videnskab i moderne forstand. Borings bog fremstiller i den forbindelse lige præcist selve dén moderne myte om psykologiens oprindelse som videnskab, der lige siden har sedimenteret sig som det grundskabende anker for fagområdet selvidentitet. Det vil sige myten om, at det er den tyske filosofiprofessor Wilhelm Wundt, der bliver fader til den moderne psykologi i året 1879. Her indretter han nemlig et laboratorium på universitetet i Leipzig til udførelse af psykologiske eksperimenter. Ifølge denne myte bliver psykologien altså skabt som en moderne eksperimentel videnskab efter læge- og ikke mindst naturvidenskabeligt forbillede. Det sker igennem en proces, hvor psykologien samtidig bliver selvstændiggjort som videnskab og akademisk disciplin. Nemlig ved at blive adskilt fra filosofien og dermed i en bredere forstand løsrevet fra det klassiske humaniora. Denne grundfortælling er stadig afgørende for psykologiens bestræbelse på at kunne legitimere sig som en egentlig empirisk videnskab og dermed undgå prædikatet pseudovidenskab. Dette manifesterer sig blandt andet derved, at den akademiske psykologi stadig er præget af en udpræget berøringsangst over for filosofien og undslår sig ethvert ægteskabstilbud fra humaniora.

Går vi et lille spadestik dybere, ja så repræsenterer psykologiens historie imidlertid et langt mere komplekst område. Den britiske videnskabshistoriker Roger Smith har meget bevidst sat sig for at åbne for en del af denne kompleksitet med udgivelsen af *Between Mind and Nature* i 2013. Trænger vi lidt ind bag psykologiens klassiske oprindelsesmyte, så viser det sig nemlig for det første, at psykologien udgør et særdeles mangfoldigt område, der ikke så meget repræsenterer én disciplin som et videns- og praksisfelt, der indeholder mange forskellige former videnskabelig teori og forskning. Herunder er det ikke mindst blevet et kontroversielt spørgsmål, om psykologien først og fremmest skal forstås som enten en natur-, samfunds-, human- eller sundhedsvidenskab. Eller måske snarere som det hele på én gang. Samtidig må vi her påpege, at den akademiske psykologi har fået følgeskab af populærpsykologien, der har gjort psykologiske idéer til en del af hverdagsdiskursen og den almenkulturelle fællesforståelse af livet. Som blandt andre den britiske sociolog Nikolas Rose har fremhævet i *Governing the Soul* fra 1999, ja så omfatter psykologien desuden mange forskellige former for institutioner, praktiske aktiviteter og egentlige praksisser. Dette peger også på, hvordan psykologien har fået en væsentlig rolle i det sociale liv i moderniteten og herunder blandt andet har overtaget mange af præsteskabets, de livskloge ældres og familiens tidligere sociale og kulturelle funktioner. Nemlig blandt andet fordi mange moderne individer opsøger psykologien for orientering og praktisk hjælp. Men også fordi psykologien indgår i psykiatrisk behandling, pædagogik og uddannelse samt erhvervs- og organisationsudvikling. Det er lige præcist som en hjælpepraksis, at psykologien ikke mindst har en snæver men også meget kompleks og omdiskuteret forbindelse til udviklingen og udbredelsen af den moderne psykoterapi. Idet psykologien som videns- og praksisfelt repræsenterer et netværk af mangfoldige ansigter i det moderne samfund og den moderne kultur, så får den også en omfattende betydning for det moderne menneskes psykiske tilstand og udvikling. Vores tanker, følelser og adfærd bliver formet af de psykologiske rationalitetsformer, som så igen påvirker udviklingen af den psykologiske teori og praksis og så videre.

Smith formår at få formidlet denne kompleksitet, samtidig med at han styrer igennem psykologiens landskaber ved hjælp af et eksplicit idéhistorisk fokus på psykologiens intellektuelle udvikling. I første omgang får Smith demonstreret, hvordan psykologiens historiske mulighedsbetingelser dels handler om måden, hvorpå forskellige tænkere som René Descartes og John Locke i det 17. og 18. århundrede

får skabt et særligt fokus på bevidstheden. Samtidig fremkalder oplysningstiden et fokus på menneskets subjektive tilstande med en praktisk interesse for forøgelse af individualitet og frihed, der via romantikken og dannelsesromanen ledsages af en hel folkelig kultur omkring selvet.

Herefter får Smith demonstreret, hvordan fremkomsten af den videnskabelige psykologi også har sin historiske mulighedsbetingelse i det 19. århundredes lancering af idéen om, at bevidstheden er en del af naturen. Det betyder, at studiet af bevidstheden bliver indvævet i udviklingen af den nye fysiologi og den stigende interesse for nervesystemet. I kølvandet på Charles Darwin og senere Herbert Spencer leverer evolutionsteorien desuden en afgørende armering til idéen om, at menneskets natur og bevidsthed har naturlige og psykologiske årsager i stedet for at måtte forstås ud fra religiøse, filosofiske eller moralske perspektiver.

Smith får beskrevet, hvordan psykologiens etablering som specialiseret videnskab i slutningen af det 19. århundrede må ses i forbindelse med dens funktion i dannelsen af den moderne stat. I første omgang især i Tyskland og USA, hvor psykologien da også får et stort gennemslag. Det er dog først i det 20. århundrede, at psykologprofessionen bliver etableret, og hvor vi samtidig bliver vidner til dannelsen af et egentlig psykologisk samfund. En social orden og kultur, hvor psykologiske idéer og tankeformer omkring menneskelivet bliver fremherskende og forankres i et netværk af discipliner, specialer og institutioner med deres egen agenda og identitet. Dette hænger snævert sammen med måden, hvorpå en række personer – skolebørn, kriminelle, psykisk forstyrrede, handicappede, udviklingshæmmede, fraskilte, sorgfyldte, alkoholforbrugere og narkotikabrugere etc. – bliver fremstillet som problemer, der skal identificeres og håndteres af psykologien.

Selv om psykologien fremstiller sig selv som en videnskab, viser Smith, hvordan der gør sig en række meget forskellige tilgange gældende til spørgsmålet om, hvori denne videnskab så består. Behaviorismen, fænomenologien, parapsykologien og psykoanalysen udgør blot nogle af de mest dominerende af de tidlige tilgange, ligesom at socialpsykologien repræsenterer et særligt felt inden for den moderne psykologi.

Smiths bog indeholder kun et enkelt og afsluttende kapitel om psykologiens udvikling efter anden verdenskrig. Her skitserer Smith blandt andet fremkomsten af psykologingvistikken, kybernetikken, den kognitive psykologi, evolutionspsykologien, den humanistiske psykologi og eksistenspsykologien. Ifølge Smith består et centralt aspekt i psykologiens aktuelle udvikling i den indtrængende udfordring

af idéen om selvet. I forlængelse heraf påpeger Smith, at fremkomsten af idéen om *Homo psychologicus* i den grad har været med til at definere og forme det moderne menneskeliv. Men at idéen også i sig selv er det historiske resultat af en bestemt livsform, som til stadighed udvikler sig, blandt andet under vedvarende indflydelse fra de psykologiske idéer og praksisser.

Smits bog giver en solid oversigt over psykologiens idéhistorie med et hovedfokus på tiden indtil anden verdenskrig. Den er lettilgængelig og velskrevet og egner sig fint til den læser, som er interesseret i at få et overblik over psykologiske idéhistoriske mulighedsbetingelser og intellektuelle udvikling.

Anders Dræby Sørensen